ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ
ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Βρυξέλλες, 20.7.2021
SWD(2021) 718 final

ΕΓΓΡΑΦΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Έκθεση του 2021 για το κράτος δικαίου
Κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στο Λουξεμβούργο

που συνοδεύει το έγγραφο

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ, ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ, ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ

Έκθεση του 2021 για το κράτος δικαίου
Η κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ευρωπαϊκή Ένωση

{COM(2021) 700 final} - {SWD(2021) 701 final} - {SWD(2021) 702 final} - {SWD(2021) 703 final} - {SWD(2021) 704 final} - {SWD(2021) 705 final} - {SWD(2021) 706 final} - {SWD(2021) 707 final} - {SWD(2021) 708 final} - {SWD(2021) 709 final} - {SWD(2021) 710 final} - {SWD(2021) 711 final} - {SWD(2021) 712 final} - {SWD(2021) 713 final} - {SWD(2021) 714 final} - {SWD(2021) 715 final} - {SWD(2021) 716 final} - {SWD(2021) 717 final} - {SWD(2021) 719 final} - {SWD(2021) 720 final} - {SWD(2021) 721 final} - {SWD(2021) 722 final} - {SWD(2021) 723 final} - {SWD(2021) 724 final} - {SWD(2021) 725 final} - {SWD(2021) 726 final} - {SWD(2021) 727 final}

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η λειτουργία του δικαστικού συστήματος του Λουξεμβούργου εξακολουθεί να χαρακτηρίζεται από υψηλό επίπεδο θετικής αντίληψης για την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης και από συνολικά καλό επίπεδο αποδοτικότητας. Η διαδικασία της συνταγματικής μεταρρύθμισης που αποσκοπεί στην περαιτέρω ενίσχυση της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης προχωρά, και το πλέον πρόσφατο σχέδιο περιλαμβάνει τη δημιουργία δικαστικού συμβουλίου και σαφή αναφορά στην ανεξαρτησία του δικαστικού σώματος και της εισαγγελικής αρχής. Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα την κατάργηση της εξουσίας του υπουργού Δικαιοσύνης να απευθύνει εντολές στους εισαγγελείς σε επιμέρους υποθέσεις. Η πανδημία COVID-19 κατέδειξε ότι η ψηφιοποίηση της δικαιοσύνης πρέπει να αναπτυχθεί περαιτέρω ώστε να διασφαλιστεί η ανθεκτικότητα του δικαστικού συστήματος, καθώς και ο εκσυγχρονισμός της δικαιοσύνης, εν γένει, μακροπρόθεσμα. Επί του παρόντος εκπονούνται συγκεκριμένες προτάσεις τροποποιήσεων για τη βελτίωση του συστήματος νομικής συνδρομής.

Η κυβέρνηση αξιολογεί επί του παρόντος την ανάγκη ενίσχυσης των κανόνων για την αντιμετώπιση της διαφθοράς, δίνοντας κυρίως έμφαση στην πρόληψη της διαφθοράς. Ένας κώδικας δεοντολογίας για τα μέλη του Κοινοβουλίου ρυθμίζει εν μέρει τις δραστηριότητες άσκησης πίεσης από ομάδες συμφερόντων (lobbying), ωστόσο εξακολουθούν να υπάρχουν ελλείψεις όσον αφορά τη συνολική συνοχή και εφαρμογή. Υπάρχει ακόμη περιθώριο βελτίωσης όσον αφορά τη μεταπήδηση από τον δημόσιο στον ιδιωτικό τομέα, δεδομένου ότι υπάρχουν ειδικές διατάξεις μόνο για τα μέλη της κυβέρνησης. Το ζήτημα αυτό επισημάνθηκε και από την Επιτροπή Δεοντολογίας, η οποία είναι εξωτερικός φορέας παρακολούθησης. Ο κανονισμός για τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων αναθεωρήθηκε προκειμένου να διασφαλιστεί μεγαλύτερη διαφάνεια. Δεν έχει ακόμη θεσπιστεί νομοθεσία για την προστασία των μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος, ωστόσο υπάρχουν ειδικοί δίαυλοι καταγγελίας εντός της αστυνομίας του Μεγάλου Δουκάτου. Στο πλαίσιο της πανδημίας COVID-19, η αστυνομία του Μεγάλου Δουκάτου υπενθύμισε τις δεοντολογικές αρχές που είναι εφαρμοστέες σε όλους τους λειτουργούς επιβολής του νόμου, αφού εντόπισε τους πιθανούς κινδύνους διαφθοράς κατά τη διάρκεια της πανδημίας.

Το Λουξεμβούργο ενίσχυσε περαιτέρω τις κανονιστικές εγγυήσεις για την ανεξαρτησία και την αποτελεσματικότητα της ρυθμιστικής αρχής των μέσων μαζικής επικοινωνίας και αύξησε τους πόρους της. Με αυτόν τον τρόπο αναμένεται να αμβλυνθούν οι ανησυχίες που εκφράστηκαν στην έκθεση του προηγούμενου έτους σχετικά με την αποτελεσματικότητα της αρχής. Επιπλέον, σε εξέλιξη βρίσκεται μεταρρύθμιση του καθεστώτος ενισχύσεων για τον Τύπο, ώστε να καταστεί τεχνολογικά ουδέτερο και να επεκταθεί στα διαδικτυακά ειδησεογραφικά μέσα· ωστόσο, στο παρόν στάδιο δεν είναι σαφές αν θα συμπεριληφθούν και οι ανεξάρτητοι δημοσιογράφοι. Το πλαίσιο για την προστασία των δημοσιογράφων εξακολουθεί να είναι ισχυρό. Προκειμένου να μετριαστούν οι επιπτώσεις της πανδημίας COVID-19 στα μέσα μαζικής επικοινωνίας, οι αρχές θέσπισαν προσωρινό καθεστώς ενισχύσεων για τους εκδότες και τους δημοσιογράφους. Εξακολουθούν να υπάρχουν ανησυχίες σχετικά με τις χρονοβόρες διαδικασίες για την πρόσβαση σε επίσημα έγγραφα.

Το Κοινοβούλιο πρότεινε δύο νέες συνταγματικές αναθεωρήσεις, και συγκεκριμένα την πρόβλεψη της άμεσης πρόσβασης των πολιτών στο Συνταγματικό Δικαστήριο και τον

εξορθολογισμό των διατάξεων που αφορούν το κράτος, τον αρχηγό του κράτους και την κυβέρνηση. Αμφότερες βρίσκονται επί του παρόντος υπό συζήτηση στο Κοινοβούλιο ενώ συνεχίζονται οι διαβουλεύσεις. Το Λουξεμβούργο βασίστηκε κυρίως σε συνήθεις νομοθετικές διαδικασίες για τη θέσπιση μέτρων για την αντιμετώπιση της πανδημίας COVID-19, ωστόσο έχουν εκφραστεί ανησυχίες ότι οι δυνατότητες συμμετοχής των ενδιαφερόμενων μερών είναι περιορισμένες. Το έργο «Σπίτι των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου», το οποίο αποσκοπεί στην προώθηση συνεργειών και τη συνένωση των οργάνων που προστατεύουν τα θεμελιώδη δικαιώματα, έχει ολοκληρωθεί. Παρά το γεγονός ότι η πανδημία COVID-19 είχε αντίκτυπο στο έργο των ΜΚΟ, ο χώρος της κοινωνίας των πολιτών στο Λουξεμβούργο παραμένει ανοιχτός, και η κυβέρνηση διέθεσε επιχορηγήσεις για τη στήριξη των ΜΚΟ κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου.

I. ΣΥΣΤΗΜΑ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

Το δικαστικό σύστημα περιλαμβάνει δύο χωριστούς κλάδους δικαστηρίων: αφενός, τα τακτικά δικαστήρια που έχουν δικαιοδοσία σε αστικές και ποινικές υποθέσεις και, αφετέρου, τα διοικητικά δικαστήρια που εκδικάζουν υποθέσεις διοικητικού δικαίου. Ο κλάδος των τακτικών δικαστηρίων περιλαμβάνει τρία ειρηνοδικεία, δύο πρωτοδικεία γενικής δικαιοδοσίας, ένα εφετείο και ένα ακυρωτικό δικαστήριο. Ο κλάδος των διοικητικών δικαστηρίων αποτελείται από ένα διοικητικό πρωτοδικείο και ένα διοικητικό εφετείο. Το Συνταγματικό Δικαστήριο αποτελεί μέρος της δικαστικής εξουσίας και ελέγχει τη συνταγματικότητα των νόμων. Οι υποψήφιοι δικαστές επιλέγονται από επιτροπή αποτελούμενη αποκλειστικά από δικαστές και στη συνέχεια διορίζονται επίσημα από την εκτελεστική εξουσία. Οι δικαστές του Ανώτατου Δικαστηρίου και του Διοικητικού Εφετείου διορίζονται από την εκτελεστική εξουσία έπειτα από σχετική πρόταση του Ανώτατου Δικαστηρίου ή του διοικητικού δικαστηρίου, αντίστοιχα. Η εισαγγελική αρχή είναι ανεξάρτητη, αλλά η ποινική δίωξη ασκείται υπό την εποπτεία του υπουργού Δικαιοσύνης. Οι δύο δικηγορικοί σύλλογοι είναι ανεξάρτητοι και εκπροσωπούν δικηγόρους που εδρεύουν στο Λουξεμβούργο. Κάθε δικηγορικός σύλλογος διαθέτει συνέλευση[1], συμβούλιο δικηγορικού συλλόγου[2], πρόεδρο του συλλόγου[3] και, για το σύνολο του επαγγέλματος, πειθαρχικό και διοικητικό συμβούλιο[4]. Το Λουξεμβούργο συμμετέχει στην Ευρωπαϊκή Εισαγγελία.

Ανεξαρτησία

Το επίπεδο της εκλαμβανόμενης ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης παραμένει υψηλό. Το 77 % του πληθυσμού και το 69 % των επιχειρήσεων θεωρούν ότι το επίπεδο ανεξαρτησίας των δικαστηρίων και των δικαστών είναι «αρκετά καλό ή πολύ καλό»[5]. Το επίπεδο της εκλαμβανόμενης ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης παραμένει σταθερά υψηλό από το 2016 και, ενώ έχει σημειώσει σταθερή αύξηση για τον γενικό πληθυσμό, έχει σημειώσει σταδιακή μείωση για τις επιχειρήσεις κατά τη διάρκεια της τελευταίας πενταετίας[6].

Η διαδικασία αναθεώρησης του Συντάγματος με στόχο τη σύσταση δικαστικού συμβουλίου προχωρά. Μεταξύ 2009 και 2019, συζητήθηκε στο Λουξεμβούργο ένα νέο σχέδιο Συντάγματος[7]. Το σχέδιο αυτό εγκαταλείφθηκε το 2020 και αντικαταστάθηκε από πρόταση για την πραγματοποίηση αρκετών στοχευμένων αναθεωρήσεων διαφόρων τμημάτων του Συντάγματος. Προτάθηκε αναθεώρηση του κεφαλαίου VI του Συντάγματος, το οποίο αφορά τη δικαιοσύνη, με σκοπό τη σύσταση δικαστικού συμβουλίου και, γενικότερα, την ενίσχυση της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης[8]. Το πλέον πρόσφατο σχέδιο

---

1 Άρθρα 12-15 του νόμου για το δικηγορικό επάγγελμα, 10 Αυγούστου 1991.
2 Άρθρα 16-19 του νόμου για το δικηγορικό επάγγελμα, 10 Αυγούστου 1991.
3 Άρθρα 20-23 του νόμου για το δικηγορικό επάγγελμα, 10 Αυγούστου 1991.
4 Άρθρα 24-25 του νόμου για το δικηγορικό επάγγελμα, 10 Αυγούστου 1991.
5 Διαγράμματα 44 και 46, Πίνακας αποτελεσμάτων της ΕΕ στον τομέα της δικαιοσύνης για το 2021. Το επίπεδο της εκλαμβανόμενης ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης κατηγοριοποιείται ως εξής: πολύ χαμηλό (κάτω από το 30 % όσων απάντησαν θεωρούν ότι η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης είναι αρκετά καλή και πολύ καλή)· χαμηλό (μεταξύ 30-39 %), μέτριο (μεταξύ 40-59 %), υψηλό (μεταξύ 60-75 %), πολύ υψηλό (άνω του 75 %).
6 Πίνακας αποτελεσμάτων της ΕΕ στον τομέα της δικαιοσύνης για τα έτη 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021.
7 Σχέδιο αριθ. 6030 — Νέο σχέδιο Συντάγματος.
8 Σχέδιο αριθ. 7575 — Αναθεώρηση του κεφαλαίου VI (σχετικά με τη δικαιοσύνη) του Συντάγματος.

κειμένου του Συντάγματος παραθέτει τις κύριες εξουσίες του δικαστικού συμβουλίου, δηλαδή την επιλογή των δικαστών πριν από τον διορισμό τους από τον Μεγάλο Δούκα και τη διεξαγωγή πειθαρχικών διαδικασιών σε βάρος δικαστών. Οι ειδικές προϋποθέσεις υπό τις οποίες θα ασκούνται οι εξουσίες αυτές, καθώς και η σύνθεση, η οργάνωση και οι λοιπές αρμοδιότητες του συμβουλίου, θα καθορίζονται με νόμο[9]. Το τρέχον νομοσχέδιο προβλέπει εννεαμελή σύνθεση: τρία αυτοδίκαια μέλη[10], τρεις δικαστές που εκλέγονται από τους συναδέλφους τους, έναν δικηγόρο[11] και δύο εκπροσώπους της κοινωνίας των πολιτών και της ακαδημαϊκής κοινότητας που ορίζονται από το Κοινοβούλιο[12]. Οι αρχές διεξάγουν επί του παρόντος διαβουλεύσεις για περαιτέρω τροποποιήσεις του σχεδίου, ιδίως με σκοπό την εναρμόνιση των διατάξεων που αφορούν τη σύνθεση του μελλοντικού συμβουλίου με τα σχετικά πρότυπα του Συμβουλίου της Ευρώπης, τα οποία προβλέπουν ότι τουλάχιστον το ήμισυ των μελών του μελλοντικού συμβουλίου πρέπει να είναι δικαστές που εκλέγονται από τους συναδέλφους τους[13].

Η αναθεώρηση του Συντάγματος, η οποία καταργεί την εξουσία του υπουργού Δικαιοσύνης να απευθύνει εντολές στους εισαγγελείς σε επιμέρους υποθέσεις, προχωρά. Η δίωξη ασκείται τυπικά υπό την εξουσία του υπουργού Δικαιοσύνης, ο οποίος έχει την αρμοδιότητα να δώσει εντολή στην εισαγγελική αρχή να ασκήσει δίωξη σε συγκεκριμένη υπόθεση, αλλά δεν μπορεί να διατάξει την εισαγγελική αρχή να μην ασκήσει δίωξη[14]. Οι νομικές εγγυήσεις που περιβάλλουν αυτή την εξουσία σε συνδυασμό με το γεγονός ότι η εισαγγελική αρχή αναγνωρίζεται στην πράξη ως ανεξάρτητη, φαίνεται να μετριάζουν τον κίνδυνο υπονόμευσης της αυτονομίας της εισαγγελικής αρχής[15]. Δεδομένου ότι το πλέον πρόσφατο σχέδιο τροποποιήσεων του Συντάγματος εισάγει[16] στο κείμενο[17] την ανεξαρτησία της εισαγγελικής αρχής, τα ενδιαφερόμενα μέρη θεωρούν ότι αυτό θα καταστήσει αντισυνταγματική την εξουσία του υπουργού να απευθύνει εντολές[18]. Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι δεν έχουν δοθεί εντολές από τον υπουργό Δικαιοσύνης για συγκεκριμένη υπόθεση εδώ και πάνω από 20 χρόνια[19]. Σύμφωνα με το σχέδιο τροποποιήσεων, ο υπουργός Δικαιοσύνης θα διατηρήσει, σε κάποιον βαθμό, την εξουσία επί της εισαγγελικής αρχής, παρέχοντας οδηγίες για τις εγκληματολογικές πολιτικές. Στις 23 Μαρτίου 2021 το Συμβούλιο

---

9 Άρθρο 90, κείμενο του σχεδίου αριθ. 7575.

10 Τον πρόεδρο του Ανώτατου Δικαστηρίου, τον πρόεδρο του Διοικητικού Εφετείου και τον γενικό εισαγγελέα.

11 Ορίζεται από τους δύο δικηγορικούς συλλόγους.

12 Σχέδιο αριθ. 7323 — Σχέδιο νόμου για την οργάνωση του δικαστικού συμβουλίου.

13 Σύσταση CM/Rec(2010)12 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, παράγραφοι 26-27. Βλ. επίσης τη γνώμη της Επιτροπής της Βενετίας [CDL-AD(2020)035], παράγραφος 44.

14 Διάγραμμα 55, Πίνακας αποτελεσμάτων της ΕΕ στον τομέα της δικαιοσύνης για το 2020 — Αν δοθεί ειδική εντολή για άσκηση ποινικής δίωξης, η εντολή αυτή πρέπει να είναι αιτιολογημένη και να δοθεί εγγράφως, ενώ τα μέρη της δικαστικής διαδικασίας έχουν πρόσβαση σ' αυτήν.

15 Βλέπε έκθεση του 2020 για το κράτος δικαίου, κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στο Λουξεμβούργο, σ. 4. — Οι ισχύουσες νομικές εγγυήσεις, σε συνδυασμό με την τρέχουσα πρακτική, φαίνεται να μετριάζουν τον κίνδυνο υπονόμευσης της αυτονομίας της εισαγγελικής αρχής.

16 Το σχέδιο αριθ. 6030 που έχει ήδη εγκαταλειφθεί υπέρ ενός νέου σχεδίου Συντάγματος προέβλεπε την ανεξαρτησία της εισαγγελικής αρχής. Το νέο σχέδιο αριθ. 7575, του Μαΐου 2020, για την αναθεώρηση του Συντάγματος, δεν προέβλεπε την ανεξαρτησία της εισαγγελικής αρχής.

17 Σχέδιο αριθ. 7575 — νέες τροποποιήσεις της 23ης Φεβρουαρίου 2021.

18 Πληροφορίες που ελήφθησαν κατά την επίσκεψη στο Λουξεμβούργο. (*π.χ.* από την *Groupement des magistrats luxembourgeois* (Ένωση Δικαστών Λουξεμβούργου)· εισαγγελική αρχή). Η εξουσία του υπουργού Δικαιοσύνης βασίζεται στο άρθρο 19 του κώδικα ποινικής δικονομίας.

19 Πληροφορίες που ελήφθησαν από τις αρχές του Λουξεμβούργου.

της Επικρατείας εξέδωσε θετική γνώμη[20] για την επαναφορά της ανεξαρτησίας της εισαγγελικής αρχής. Ωστόσο, το Συμβούλιο της Επικρατείας εξέφρασε την προτίμησή του για το προηγούμενο κείμενο των τροποποιήσεων, το οποίο δεν επέτρεπε στον υπουργό να παρέχει καθοδήγηση στην εισαγγελία[21]. Η διαδικασία της αναθεώρησης βρίσκεται επί του παρόντος στο επίπεδο του Κοινοβουλίου, με την επιφύλαξη περαιτέρω συζητήσεων και πιθανών νέων τροποποιήσεων.

Ποιότητα

Η πανδημία COVID-19 έφερε στο φως ελλείψεις στον τομέα της ψηφιοποίησης της δικαιοσύνης. Τον Ιούνιο του 2020, στην αρχή της πανδημίας COVID-19, θεσπίστηκε προσωρινή νομοθεσία για να καταστεί δυνατή η χρήση ήδη υφιστάμενων λύσεων ψηφιακής επικοινωνίας, όπως το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, κυρίως για μη ευαίσθητες πληροφορίες[22]. Στόχος αυτής της προσωρινής νομοθεσίας είναι να περιοριστεί η άμεση φυσική επαφή μεταξύ δικαστών, δικαστικών υπαλλήλων και χρηστών των δικαστηρίων[23]. Πέραν των προσωρινών μέτρων που σχετίζονται με την πανδημία COVID-19, το έργο «δικαιοσύνη χωρίς χαρτί», το οποίο περιλαμβάνει 13 επιμέρους έργα, αποσκοπεί στην αντιμετώπιση των υφιστάμενων ελλείψεων με την παροχή περαιτέρω πληροφοριών σχετικά με το δικαστικό σύστημα στο κοινό μέσω της δημιουργίας μιας πύλης στην οποία οι πολίτες θα μπορούν να συνδέονται με δικηγόρους, δικαστές και συμβολαιογράφους και μέσω της αύξησης του ποσοστού δημοσίευσης των δικαστικών αποφάσεων στο διαδίκτυο. Ωστόσο, δεν έχουν υλοποιηθεί ακόμη τα συγκεκριμένα αποτελέσματα του έργου. Τα ενδιαφερόμενα μέρη εξέφρασαν ανησυχίες για το γεγονός ότι οι προσωρινές νομικές διατάξεις και η τρέχουσα κατάσταση του έργου «δικαιοσύνη χωρίς χαρτί» δεν επιτρέπουν την εξ αποστάσεως εργασία και ότι δεν έχουν ακόμη διοργανωθεί ακροάσεις μέσω βιντεοδιάσκεψης[24]. Περιέγραψαν το σύστημα επικοινωνίας μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου στο δικαστικό σύστημα ως ένα ευπρόσδεκτο νέο εργαλείο, ωστόσο επισήμαναν ότι το μεγαλύτερο μέρος της επικοινωνίας μεταξύ δικαστηρίων και δικηγόρων διεξάγεται ακόμη μέσω τηλεομοιοτυπίας. Επιπλέον, τόνισαν το περιορισμένο πεδίο εφαρμογής των διαθέσιμων διαδικτυακών εργαλείων[25]. Το έργο «δικαιοσύνη χωρίς χαρτί» προβλέπεται να ολοκληρωθεί και να τεθεί σε λειτουργία έως το 2026.

---

[20] Το Συμβούλιο της Επικρατείας επέκρινε τις τροποποιήσεις για το γεγονός ότι δεν διασφαλίζουν ρητά τη λειτουργική ανεξαρτησία και δεν διευκρινίζουν αν οι οδηγίες του Υπουργείου Δικαιοσύνης σχετικά με τις εγκληματολογικές πολιτικές θα πρέπει να είναι «γενικές». Γνωμοδότηση αριθ. CE 60.217, σχετικά με το σχέδιο αριθ. 7575.

[21] Σχέδιο αριθ. 6030 — σχέδιο νέου Συντάγματος.

[22] Βλ. δύο νόμους της 20ής Ιουνίου 2020 — http://legilux.public.lu/eli/etat/leg/loi/2020/06/20/a542/consolide/20201222. http://legilux.public.lu/eli/etat/leg/loi/2020/06/20/a523/consolide/20201125.

[23] Πληροφορίες που έδωσε το Λουξεμβούργο για την κατάρτιση της έκθεσης του 2021 για το κράτος δικαίου, σ. 5.

[24] Πληροφορίες που ελήφθησαν κατά την επίσκεψη στο Λουξεμβούργο. (π.χ. από την *Groupement des magistrats luxembourgeois* (Ένωση Δικαστών Λουξεμβούργου· Ανώτατο Δικαστήριο).

[25] Τα μόνα δύο διαθέσιμα διαδικτυακά εργαλεία που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν από το σπίτι είναι ένα σύστημα που δείχνει την ημερομηνία κατάθεσης μιας υπόθεσης και μια δημόσια βάση δεδομένων για την πρόσβαση σε ανωνυμοποιημένες αποφάσεις, που είναι διαθέσιμη σε όλους, συμπεριλαμβανομένων των πολιτών.

Επί του παρόντος εκπονούνται συγκεκριμένες προτάσεις για τη μεταρρύθμιση του συστήματος νομικής συνδρομής. Το πλαίσιο νομικής συνδρομής εξακολουθεί να προβλέπει μόνο τη δυνατότητα πλήρους απόδοσης των δικηγορικών αμοιβών και των καλυπτόμενων νομικών εξόδων, ενώ το όριο επιλεξιμότητας για υποθέσεις καταναλωτικών διαφορών βρίσκεται κάτω από το όριο της φτώχειας που καθορίζεται από τη Eurostat[26]. Το Υπουργείο Δικαιοσύνης έχει εκπονήσει το πρώτο προσχέδιο της νέας νομοθεσίας και πραγματοποιούνται διαβουλεύσεις πριν από την υποβολή του στο Κοινοβούλιο[27]. Σύμφωνα με τις αρχές, η μεταρρύθμιση θα έχει ως στόχο την απλούστευση των διοικητικών διαδικασιών και την παροχή μερικής νομικής συνδρομής, και, με τον τρόπο αυτόν, θα καταστήσει τη δικαιοσύνη πιο προσιτή στους πολίτες.

Αποδοτικότητα

Η πολιτική δικαιοσύνη εξακολουθεί να λειτουργεί αποδοτικά και ελήφθησαν μέτρα για τον μετριασμό των επιπτώσεων της πανδημίας COVID-19, ενώ η ποινική και η διοικητική δικαιοσύνη είναι λιγότερο αποδοτικές. Η πανδημία COVID-19 προκάλεσε προσωρινή συσσώρευση υποθέσεων. Προκειμένου να μειωθούν οι συσσωρευμένες υποθέσεις, συντομεύθηκαν οι δικαστικές διακοπές. Όσον αφορά τις αστικές υποθέσεις, οι περισσότερες υποθέσεις συνεχίστηκαν στο πλαίσιο γραπτών διαδικασιών[28]. Ως εκ τούτου, δεν υπάρχουν πλέον συσσωρευμένες εκκρεμείς υποθέσεις[29]. Αυτό αποδεικνύεται επίσης από τα πλέον πρόσφατα στοιχεία σχετικά με την αποδοτικότητα της πολιτικής δικαιοσύνης, η οποία παραμένει σταθερά υψηλή, παρόλο που η διάρκεια των διαδικασιών είναι σημαντικά μεγαλύτερη στον δεύτερο και στον τρίτο βαθμό[30]. Ο αριθμός των εκκρεμών αστικών υποθέσεων είναι χαμηλός[31], ενώ το ποσοστό διεκπεραίωσης, που βρίσκεται σταθερά κοντά στο 100 %, δείχνει ότι η πολιτική δικαιοσύνη διαχειρίζεται αποτελεσματικά τον φόρτο των υποθέσεών της[32]. Ωστόσο, το ζήτημα των συσσωρευμένων υποθέσεων στην ποινική δικαιοσύνη ήταν πιο εμφανές, δεδομένου ότι οι περισσότερες ακροαματικές διαδικασίες ανεστάλησαν μεταξύ Μαρτίου και Μαΐου 2020. Τέλος, εξακολουθούν να μην υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για τη διάρκεια των δικαστικών διαδικασιών και τον αριθμό των εκκρεμών υποθέσεων στη διοικητική δικαιοσύνη[33].

II. ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ

Το θεσμικό πλαίσιο για την πρόληψη και την καταπολέμηση της διαφθοράς δεν έχει αλλάξει από τη δημοσίευση της έκθεσης του προηγούμενου έτους. Το Λουξεμβούργο δεν διαθέτει ούτε ειδική στρατηγική ούτε υπηρεσία για την αντιμετώπιση της διαφθοράς· διαθέτει, σε γενικές γραμμές, το νομικό και θεσμικό πλαίσιο για την αντιμετώπιση της διαφθοράς. Το Υπουργείο Δικαιοσύνης είναι η κύρια αρμόδια αρχή για τα ζητήματα αντιμετώπισης της

[26] Διάγραμμα 23, Πίνακας αποτελεσμάτων της ΕΕ στον τομέα της δικαιοσύνης για το 2021.·

[27] Πληροφορίες που ελήφθησαν κατά την επίσκεψη στο Λουξεμβούργο (π.χ. από το Υπουργείο Δικαιοσύνης).

[28] Πληροφορίες που ελήφθησαν κατά την επίσκεψη στο Λουξεμβούργο (π.χ. από το Υπουργείο Δικαιοσύνης).

[29] Πληροφορίες που ελήφθησαν κατά την επίσκεψη στο Λουξεμβούργο [από την Groupement des magistrats luxembourgeois (Ένωση Δικαστών Λουξεμβούργου)].

[30] Πίνακας αποτελεσμάτων της ΕΕ στον τομέα της δικαιοσύνης για τα έτη 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021.

[31] Διάγραμμα 14, Πίνακας αποτελεσμάτων της ΕΕ στον τομέα της δικαιοσύνης για το 2021.

[32] Διάγραμμα 11, Πίνακας αποτελεσμάτων της ΕΕ στον τομέα της δικαιοσύνης για το 2021.·

[33] Διαγράμματα 5, 8, 9, 13 και 15, Πίνακας αποτελεσμάτων της ΕΕ στον τομέα της δικαιοσύνης για το 2021.

διαφθοράς εν γένει, συμπεριλαμβανομένου του συντονισμού της πολιτικής. Στο πλαίσιο του Υπουργείου Δικαιοσύνης, μια διακυβερνητική επιτροπή, η Επιτροπή Πρόληψης της Διαφθοράς (COPRECO), ενεργεί ως συμβουλευτικό φόρουμ και υποστηρίζει τη συνολική εθνική πολιτική για την καταπολέμηση της διαφθοράς. Μολονότι δεν υπάρχει ειδική διωκτική αρχή για την αντιμετώπιση της διαφθοράς, το οικονομικό και χρηματοοικονομικό τμήμα της εισαγγελικής αρχής έχει συγκεκριμένες αρμοδιότητες για τη διερεύνηση των ποινικών υποθέσεων οικονομικής και χρηματοοικονομικής φύσης, συμπεριλαμβανομένων των υποθέσεων διαφθοράς.

Σύμφωνα με την αντίληψη εμπειρογνωμόνων και διευθυντικών στελεχών επιχειρήσεων, το επίπεδο διαφθοράς στον δημόσιο τομέα παραμένει χαμηλό. Στον δείκτη αντίληψης της διαφθοράς της Διεθνούς Διαφάνειας για το 2020, το Λουξεμβούργο βαθμολογήθηκε με 80/100, και καταλαμβάνει την 4η θέση στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την 9η παγκοσμίως[34]. Η αντίληψη αυτή έχει επιδεινωθεί[35] κατά την τελευταία πενταετία[36].

Η διοργανική συνεργασία λειτουργεί ικανοποιητικά μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων αρχών, αν και υπάρχουν προκλήσεις όσον αφορά τους ανθρώπινους πόρους της εισαγγελικής αρχής. Η εισαγγελική αρχή αριθμεί 36 δικαστές και από αυτούς το ένα τρίτο εργάζονται στον τομέα της καταπολέμησης των οικονομικών και χρηματοοικονομικών αδικημάτων και των αδικημάτων διαφθοράς. Η εισαγγελική αρχή έχει ζητήσει πρόσθετους πόρους, αλλά μέχρι στιγμής δεν έχει χορηγηθεί σημαντική αύξηση. Η τελευταία διαθέσιμη ετήσια έκθεση[37] επισημαίνει επίσης την έλλειψη υποψηφίων για την πλήρωση κενών θέσεων και η τάση αυτή επιβεβαιώθηκε φέτος, ιδίως στο τμήμα οικονομικών και χρηματοοικονομικών υποθέσεων της εισαγγελικής αρχής[38]. Ωστόσο, οι αρχές ανέφεραν ότι για τις πολύπλοκες έρευνες οι πόροι μπορούν να προσαρμόζονται ταχέως, ώστε να ανταποκρίνονται στις συγκεκριμένες ανάγκες, διασφαλίζοντας την αποτελεσματικότητα της εισαγγελικής αρχής[39]. Η σημαντικότερη εξέλιξη σε σχέση με το προηγούμενο έτος είναι η βελτίωση της υποδομής ΤΠ που επιτρέπει στους εισαγγελείς να εργάζονται και να έχουν πλήρη πρόσβαση στους φακέλους εξ αποστάσεως[40]. Δεν αναφέρονται ελλείψεις όσον αφορά το νομικό πλαίσιο για την καταπολέμηση των οικονομικών εγκλημάτων, και η συνεργασία με τη μονάδα χρηματοοικονομικών πληροφοριών λειτουργεί ικανοποιητικά[41].

---

[34] Transparency International (Διεθνής Διαφάνεια), Corruption Perception Index 2020 (Δείκτης αντίληψης της διαφθοράς για το 2020) (2021), σ. 2-3. Το επίπεδο της εκλαμβανόμενης διαφθοράς κατηγοριοποιείται ως εξής: χαμηλό (η αντίληψη εμπειρογνωμόνων και στελεχών επιχειρήσεων σχετικά με τη διαφθορά στον δημόσιο τομέα λαμβάνει βαθμολογία μεγαλύτερη από 79)· σχετικά χαμηλό (βαθμολογία μεταξύ 79-60), σχετικά υψηλό (βαθμολογία μεταξύ 59-50), υψηλό (βαθμολογία κάτω του 50).

[35] Το 2015 η βαθμολογία ήταν 85, ενώ το 2020 η βαθμολογία ήταν 80. Η βαθμολογία αυξάνεται/μειώνεται σημαντικά όταν μεταβάλλεται πάνω από πέντε μονάδες· βελτιώνεται/επιδεινώνεται (μεταβολή 4-5 μονάδων)· είναι σχετικά σταθερή (μεταβολή από 1-3 μονάδες) την τελευταία πενταετία.

[36] Τα στοιχεία του Ευρωβαρόμετρου σχετικά με την αντίληψη και την εμπειρία των πολιτών και των επιχειρήσεων όσον αφορά τη διαφθορά, όπως αναφέρθηκαν πέρυσι, επικαιροποιούνται κάθε δεύτερο έτος. Τα πλέον πρόσφατα στοιχεία προέρχονται από το Ειδικό Ευρωβαρόμετρο 502 (2020) και από το Έκτακτο Ευρωβαρόμετρο 482 (2019).

[37] Κυβέρνηση του Λουξεμβούργου (2020), Στατιστικά στοιχεία των δικαστηρίων και των εισαγγελιών για το 2019 (*Statistiques des jurisdictions et des parquets Année 2019)*.

[38] Παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν από την εισαγγελική αρχή κατά την επίσκεψη στο Λουξεμβούργο.

[39] Βλ. προηγούμενη παραπομπή.

[40] Βλ. προηγούμενη παραπομπή.

[41] Βλ. προηγούμενη παραπομπή. Τα ετήσια στατιστικά στοιχεία της μονάδας χρηματοοικονομικών πληροφοριών δεν προσδιορίζουν τον αριθμό των υποθέσεων δωροδοκίας αλλοδαπών λειτουργών. Η

Η κυβέρνηση αξιολογεί επί του παρόντος την ανάγκη ενίσχυσης των κανόνων για την καταπολέμηση της διαφθοράς. Η διαδικασία αυτή επικεντρώνεται κυρίως στην πρόληψη. Ωστόσο, η COPRECO δεν έχει συνεδριάσει πρόσφατα, ούτε δια ζώσης ούτε διαδικτυακά, και δεν έχει λάβει γραπτές παρατηρήσεις από κανένα υπουργείο σχετικά με πιθανές ελλείψεις στη νομοθεσία για την καταπολέμηση της διαφθοράς[42]. Όσον αφορά την ειδική κατάρτιση για την καταπολέμηση της διαφθοράς, όλοι οι νέοι δημόσιοι υπάλληλοι πρέπει να παρακολουθούν ειδική ενότητα στο πλαίσιο της υποχρεωτικής κατάρτισής τους. Κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19, τα προγράμματα κατάρτισης διεξάγονταν διαδικτυακά[43].

Εξακολουθεί να υπάρχει περιθώριο βελτίωσης όσον αφορά τη ρύθμιση των συγκρούσεων συμφερόντων και τη μεταπήδηση από τον δημόσιο στον ιδιωτικό τομέα. Υπάρχουν τέσσερις κώδικες δεοντολογίας σε ισχύ[44] και η παρακολούθησή τους εξασφαλίζεται εσωτερικά από τα αντίστοιχα όργανα, με εξαίρεση τον κώδικα δεοντολογίας για τα μέλη της κυβέρνησης, ο οποίος παρακολουθείται από εξωτερικό φορέα, την Επιτροπή Δεοντολογίας. Μόνο ο τελευταίος αυτός κώδικας περιλαμβάνει διατάξεις σχετικά με τη μεταπήδηση από τον δημόσιο στον ιδιωτικό τομέα για τους υπουργούς[45], πράγμα το οποίο, στην έκθεση του προηγούμενου έτους για το κράτος δικαίου, χαρακτηρίστηκε ως έλλειψη. Το 2020 η Επιτροπή Δεοντολογίας εξέτασε δύο νέες υποθέσεις που αφορούσαν τον ίδιο υψηλόβαθμο υπάλληλο. Αυτό έδωσε στην επιτροπή τη δυνατότητα να γνωμοδοτήσει σχετικά με το εφαρμοστέο νομοθετικό πλαίσιο. Η επιτροπή υποστήριξε ότι, ενώ το άρθρο 12 του κώδικα δεοντολογίας που απαγορεύει στα πρώην μέλη της κυβέρνησης να συμμετέχουν σε δραστηριότητες που θα τους φέρουν σε επαφή με την πρώην διοίκησή τους είναι εύκολο να εφαρμοστεί και να ελεγχθεί, η εφαρμογή του άρθρου 11, το οποίο απαγορεύει στους πρώην υπουργούς να χρησιμοποιούν ή να δημοσιοποιούν πληροφορίες που δεν είναι δημοσίως προσβάσιμες, είναι δυσχερής[46]. Στο πλαίσιο αυτό, η επιτροπή υπέβαλε στον πρωθυπουργό σύσταση για τη βελτίωση των κανόνων[47].

Εξακολουθούν να υπάρχουν ελλείψεις στον τομέα της άσκησης πίεσης από ομάδες συμφερόντων και των δηλώσεων περιουσιακών στοιχείων. Η έλλειψη συνοχής και εποπτείας της υποχρέωσης των μελών του Κοινοβουλίου να δημοσιοποιούν τα περιουσιακά τους στοιχεία και τις δωρεές που λαμβάνουν εξακολουθεί να αποτελεί το κύριο ζήτημα, όπως επισήμανε και η ομάδα χωρών κατά της διαφθοράς του Συμβουλίου Ευρώπης (GRECO)[48]. Επί του παρόντος, δεν υπάρχει ολοκληρωμένη ρύθμιση σχετικά με τις

τελευταία διαθέσιμη ετήσια έκθεση χρονολογείται από το 2019. Γενική εισαγγελία (2020), Ετήσια έκθεση για το 2019.

42 Πληροφορίες που ελήφθησαν από την COPRECO κατά την επίσκεψη στο Λουξεμβούργο.

43 Βλ. προηγούμενη παραπομπή.

44 Ένας για τα μέλη του Κοινοβουλίου, ένας για τα μέλη της κυβέρνησης, ένας για το Συμβούλιο της Επικρατείας και ένας για την αστυνομία του Μεγάλου Δουκάτου.

45 Άρθρα 11 και 12 του κώδικα δεοντολογίας για την κυβέρνηση.

46 Σύμφωνα με το άρθρο 11, οι πρώην υπουργοί απαγορεύεται να χρησιμοποιούν ή να αποκαλύπτουν πληροφορίες που δεν είναι δημοσίως προσβάσιμες. Έχει διαπιστωθεί ότι η διάταξη αυτή είναι δύσκολο να εφαρμοστεί, καθώς είναι πολύ δύσκολο να διαχωριστούν οι πληροφορίες που έχουν καταστεί διαθέσιμες στο κοινό από εκείνες που εξακολουθούν να είναι εμπιστευτικές.

47 Επιτροπή Δεοντολογίας (2020), Γνωμοδότηση της Επιτροπής Δεοντολογίας (Avis du comité d'éthique), (22.4.2020).

48 GRECO (Ομάδα χωρών κατά της διαφθοράς) (2020), Fourth Evaluation Round — Second Interim compliance report (Τέταρτος γύρος αξιολογήσεων — Δεύτερη ενδιάμεση έκθεση συμμόρφωσης): Λουξεμβούργο.

δραστηριότητες άσκησης πίεσης από ομάδες συμφερόντων. Τα μέλη του Κοινοβουλίου εφαρμόζουν τον δικό τους κώδικα δεοντολογίας, ο οποίος ρυθμίζει τις εσωτερικές συνεδριάσεις αλλά όχι τις άτυπες επαφές[49]. Παράλληλα, δεν υπάρχουν κανόνες στον τομέα της άσκησης πίεσης από ομάδες συμφερόντων για τα μέλη της κυβέρνησης και τους ανώτερους συμβούλους[50].

Ο κανονισμός για τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων αναθεωρήθηκε. Στις 15 Δεκεμβρίου 2020 ο νόμος για τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων θέσπισε την υποχρέωση όλων των υποψηφίων στις εθνικές και ευρωπαϊκές εκλογές να δηλώνουν όλες τις δωρεές που υπερβαίνουν τα 250 EUR[51]. Ο νόμος ορίζει επίσης ότι οι ψευδείς δηλώσεις συνιστούν ποινικό αδίκημα σύμφωνα με τον ποινικό κώδικα[52]. Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι όλα τα πολιτικά κόμματα πρέπει να υποβάλλουν τις δηλώσεις εσόδων και δαπανών τους, οι οποίες στη συνέχεια διαβιβάζονται στο Ελεγκτικό Συνέδριο για επαλήθευση[53].

Η ενισχυμένη εφαρμογή του νομικού πλαισίου για τη διαφάνεια και την ανοιχτή διοίκηση επέφερε αρκετές βελτιώσεις, ωστόσο εξακολουθούν να υπάρχουν ελλείψεις όσον αφορά την πρόσβαση σε πληροφορίες. Κατά τα πρώτα έτη εφαρμογής του νόμου της 14ης Σεπτεμβρίου 2018 για την πρόσβαση σε έγγραφα[54], η κοινωνία των πολιτών επέστησε την προσοχή στο περιορισμένο πεδίο εφαρμογής του και στις πιθανές αρνητικές επιπτώσεις στην αποτελεσματική καταπολέμηση της διαφθοράς[55]. Μολονότι ο νόμος παρέχει το δικαίωμα υποβολής αίτησης πρόσβασης σε έγγραφα, δεν προβλέπει γενικό δικαίωμα υποβολής αίτησης για πληροφορίες. Ως εκ τούτου, το αιτούν μέρος δεν μπορεί να λάβει οποιαδήποτε πληροφορία, παρά μόνο εάν γνωρίζει την ύπαρξη συγκεκριμένου εγγράφου[56]. Η Επιτροπή για την Πρόσβαση σε Έγγραφα (CAD) είναι ανεξάρτητο διοικητικό όργανο με συμβουλευτικό ρόλο, και στερείται οποιασδήποτε εξουσίας εποπτείας. Η CAD απαρτίζεται από πέντε μέλη[57] και μπορεί να εκδίδει γνωμοδοτήσεις σε δύο περιπτώσεις: πρώτον, κατόπιν αιτήματος διοικητικής αρχής που ζητεί γνωμοδότηση· και δεύτερον, στο πλαίσιο εξέτασης προσφυγής σε περίπτωση απόρριψης αιτήματος πρόσβασης σε πληροφορίες. Μια υπόθεση μπορεί να κατατεθεί μέσω ειδικού ιστότοπου ή εγγράφως, ενώ η κατάθεση μιας υπόθεσης στην CAD δεν αποτελεί προαπαιτούμενο για την παραπομπή της υπόθεσης στο Διοικητικό

---

[49] Επίσημος ιστότοπος του Κοινοβουλίου, Εσωτερικός Κανονισμός του Κοινοβουλίου, έκδοση του 2019, σ. 61, άρθρο 5.

[50] GRECO (Ομάδα χωρών κατά της διαφθοράς) (2020) Fifth Evaluation Round — Evaluation Report (Πέμπτος γύρος αξιολογήσεων — Έκθεση συμμόρφωσης).

[51] Νόμος για τη χρηματοδότηση πολιτικών κομμάτων, άρθρο 9 παράγραφος 4.

[52] Νόμος για τη χρηματοδότηση πολιτικών κομμάτων, άρθρο 17.

[53] Νόμος για τη χρηματοδότηση πολιτικών κομμάτων, άρθρο 12.

[54] Νόμος της 14ης Σεπτεμβρίου 2018 για τη διαφανή και ανοιχτή διοίκηση (Loi du 14 septembre 2018 relative à une administration transparente et ouverte).

[55] Πληροφορίες που ελήφθησαν κατά την επίσκεψη στο Λουξεμβούργο.

[56] Το άρθρο 1 του νόμου της 14ης Σεπτεμβρίου 2018 ορίζει τα εξής: «Les personnes physiques et les personnes morales ont un droit d'accès aux documents» («Τα φυσικά και νομικά πρόσωπα έχουν δικαίωμα πρόσβασης σε έγγραφα»).

[57] Τα μέλη είναι ένας δικαστής, ο οποίος ορίζεται επίσης πρόεδρος, ένας εκπρόσωπος του πρωθυπουργού, ένας εκπρόσωπος της Εθνικής Επιτροπής για την Προστασία των Δεδομένων, ένας εκπρόσωπος της ένωσης δήμων και κοινοτήτων του Λουξεμβούργου «Syvicol» και ένας εκπρόσωπος της Υπηρεσίας Πληροφοριών και Τύπου (Service information et presse — SIP).

Δικαστήριο. Το 2020 οι αιτήσεις προς την CAD μειώθηκαν σε σύγκριση με το 2019[58]. Από το σύνολο των γνωμοδοτήσεων της CAD, τρεις υποθέσεις που σχετίζονται με γνωμοδοτήσεις που εκδόθηκαν το 2019 εκκρεμούν ενώπιον του Διοικητικού Δικαστηρίου, και μία υπόθεση που αφορά εκκρεμεί γνωμοδότηση που εκδόθηκε το 2020 εκκρεμεί ενώπιον του ίδιου δικαστηρίου[59]. Η απουσία υποχρέωσης υποβολής εκθέσεων από δημόσιους φορείς στην CAD έχει χαρακτηριστεί ως αδυναμία[60].

Η ισχύουσα νομοθεσία για την προστασία των μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος εξακολουθεί να περιορίζεται σε συγκεκριμένους τομείς, όπως το ιδιωτικό και δημόσιο εργατικό δίκαιο. Οι τομεακές διατάξεις περιλαμβάνουν τις διατάξεις του κώδικα δεοντολογίας της αστυνομίας του Μεγάλου Δουκάτου, ο οποίος παρέχει στους αστυνομικούς τη δυνατότητα να επικοινωνούν ανώνυμα με τη νομική υπηρεσία για να καταγγέλλουν πράξεις που ενδέχεται να συνιστούν παράβαση εν ώρα υπηρεσίας[61]. Η εκπόνηση του νέου πλαισίου για την προστασία των μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος βρίσκεται επί του παρόντος σε εξέλιξη με στόχο να καταστεί δυνατή μια γενικότερη και αποτελεσματικότερη προστασία των μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος[62].

Δεν αναφέρθηκαν συγκεκριμένα μέτρα για την αντιμετώπιση των κινδύνων διαφθοράς που συνδέονται με την πανδημία COVID-19. Η αστυνομία του Μεγάλου Δουκάτου υπενθύμισε σε όλους τους λειτουργούς επιβολής του νόμου τις ισχύουσες δεοντολογικές αρχές, αφού εντόπισε τους πιθανούς κινδύνους διαφθοράς κατά τη διάρκεια της πανδημίας[63]. Επιπλέον, οι ανθρώπινοι πόροι της αστυνομίας ανακατανεμήθηκαν για τη στήριξη των εθνικών αρχών στην αντιμετώπιση της πανδημίας COVID-19[64]. Η κατάρτιση νεοπροσληφθέντων δημόσιων λειτουργών και αστυνομικών μεταφέρθηκε στο διαδίκτυο, κάτι που έχει αποδειχθεί ότι είναι περισσότερο αποδοτικό οικονομικά αλλά και από την άποψη χρόνου[65].

III. ΠΟΛΥΦΩΝΙΑ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Το νομικό πλαίσιο για την ελευθερία[66] και την πολυφωνία στα μέσα μαζικής επικοινωνίας βασίζεται σε ένα σύνολο συνταγματικών και νομοθετικών εγγυήσεων. Η ελευθερία της

---

58 Κυβέρνηση του Λουξεμβούργου (2021), Έκθεση δραστηριοτήτων για το 2020 της Επιτροπής για την Πρόσβαση σε Έγγραφα (Rapport d'activité 2020 de la Commission d'accès aux documents).

59 Πληροφορίες που ελήφθησαν από την Επιτροπή για την Πρόσβαση σε Έγγραφα κατά την επίσκεψη στο Λουξεμβούργο.

60 Πληροφορίες που ελήφθησαν κατά την επίσκεψη στο Λουξεμβούργο (π.χ. από την Commission d'accès aux documents).

61 Αστυνομία του Μεγάλου Δουκάτου (2019), Κώδικας δεοντολογίας της αστυνομίας (Code de déontologie de la police). Σύμφωνα με τις πληροφορίες που ελήφθησαν κατά την επίσκεψη στη χώρα, το 2020 υποβλήθηκε μόνο ένα αίτημα μέσω του εσωτερικού διαύλου αναφοράς.

62 Πληροφορίες που ελήφθησαν από την COPRECO κατά την επίσκεψη στο Λουξεμβούργο.

63 Πληροφορίες που έδωσε το Λουξεμβούργο για την κατάρτιση της έκθεσης του 2021 για το κράτος δικαίου, σ. 11.

64 Πληροφορίες που ελήφθησαν από την αστυνομία του Μεγάλου Δουκάτου κατά την επίσκεψη στο Λουξεμβούργο.

65 Πληροφορίες που ελήφθησαν από την αστυνομία του Μεγάλου Δουκάτου κατά την επίσκεψη στο Λουξεμβούργο.

66 Παρά την αύξηση της συνολικής βαθμολογίας, το Λουξεμβούργο υποχώρησε τρεις θέσεις στον παγκόσμιο δείκτη ελευθερίας του Τύπου των Δημοσιογράφων Χωρίς Σύνορα για το 2021, όπου σήμερα κατατάσσεται στην 20ή θέση έναντι της 17ης το 2020. Το Λουξεμβούργο καταλαμβάνει την 11η θέση μεταξύ των 27

έκφρασης κατοχυρώνεται ρητά στο Σύνταγμα. Ο νόμος για την ελευθερία της έκφρασης στα μέσα μαζικής επικοινωνίας διασφαλίζει την προστασία των δημοσιογράφων. Ο νόμος για τα ηλεκτρονικά μέσα μαζικής επικοινωνίας εγγυάται την οικονομική και διοικητική ανεξαρτησία της ρυθμιστικής αρχής οπτικοακουστικών μέσων.

Ενισχύθηκαν οι κανονιστικές εγγυήσεις για την ανεξαρτησία και την αποτελεσματικότητα της αρχής των μέσων μαζικής επικοινωνίας και των πόρων της. Ο νόμος της 26ης Φεβρουαρίου 2021 τροποποίησε τον νόμο του 1991 για τα ηλεκτρονικά μέσα μαζικής επικοινωνίας[67], καθώς και τον νόμο του 2013 για τη σύσταση ρυθμιστικής αρχής οπτικοακουστικών μέσων[68], την Autorité Luxembourgoise Indépendente de l'Audiovisuel (ALIA), με σκοπό τη μεταφορά της αναθεωρημένης οδηγίας για τις υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων στο εθνικό δίκαιο. Ειδικότερα, ο νόμος ανέθεσε στην ALIA νέες ρυθμιστικές αρμοδιότητες, όπως η θέσπιση μηχανισμών για την αξιολόγηση των μέτρων που λαμβάνονται από τις πλατφόρμες ανταλλαγής βίντεο και η ενθάρρυνση της ανάπτυξης του γραμματισμού στα μέσα μαζικής επικοινωνίας. Ο νόμος προβλέπει πλέον ρητά ότι η ALIA εκτελεί τα καθήκοντά της με αμεροληψία, ανεξαρτησία και διαφάνεια. Επιπλέον, ο νόμος επιτρέπει στην ALIA να ζητεί από τους παρόχους υπηρεσιών μέσων μαζικής επικοινωνίας τις πληροφορίες που είναι αναγκαίες για την άσκηση των καθηκόντων της, καθώς και να επιβάλλει κυρώσεις για τη μη τήρηση των αποφάσεών της. Το Κοινοβούλιο αύξησε τις πιστώσεις του προϋπολογισμού που διατίθενται στην ALIA κατά 70 % σε σύγκριση με το 2020. Επιπλέον, θεσπίστηκαν τέσσερις νέες θέσεις για την εκπλήρωση των νέων καθηκόντων που ανατέθηκαν στη ρυθμιστική αρχή. Η ALIA διαδραματίζει επίσης ρόλο στην εποπτεία της πολιτικής ανεξαρτησίας του οπτικοακουστικού τομέα. Σε έκθεσή της, η ALIA επισημαίνει ότι οι τηλεοπτικές εκπομπές που παράγονται από δήμους σε τοπικό επίπεδο θα μπορούσαν δυνητικά να χρησιμοποιηθούν για την προώθηση πολιτικής ατζέντας, δεδομένου ότι ο ίδιος ο δήμος φέρει τη συντακτική ευθύνη[69]. Το τοπίο των μέσων μαζικής επικοινωνίας στο Λουξεμβούργο παρουσιάζει υψηλή συγκέντρωση, η οποία συνδυάζεται με το μικρό μέγεθος της αγοράς[70].

Η κυβέρνηση έλαβε υπόψη τις ανησυχίες που εξέφρασαν τα ενδιαφερόμενα μέρη σχετικά με την επικοινωνία και τη διαφάνεια κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19. Δύο μεγάλες οργανώσεις που υπερασπίζονται την ελευθερία του Τύπου[71] επέκριναν την

κρατών μελών της ΕΕ. Αυτή η υποχώρηση στην κατάταξη θα μπορούσε να οφείλεται στη συνολική αύξηση της βαθμολογίας άλλων χωρών.

67 Νόμος για τα ηλεκτρονικά μέσα μαζικής επικοινωνίας.

68 Για περισσότερες πληροφορίες βλ. http://data.legilux.public.lu/eli/etat/leg/rect/2013/11/14/n1/jo

69 2021 Media Pluralism Monitor, Report for Luxembourg (Παρατηρητήριο για την πολυφωνία στα μέσα μαζικής επικοινωνίας 2021, έκθεση για το Λουξεμβούργο), σ. 14.

70 Αυτοί οι δύο παράγοντες, από κοινού, θα μπορούσαν να έχουν δυνητικά αρνητικές επιπτώσεις στο τοπίο της πολυφωνίας των μέσων μαζικής επικοινωνίας. Βλ. την έκθεση του Παρατηρητηρίου για την πολυφωνία στα μέσα μαζικής επικοινωνίας 2021, στην οποία τονίζεται ότι ένας όμιλος κυριαρχεί στον οπτικοακουστικό και στον διαδικτυακό τομέα, και δύο όμιλοι στον έντυπο Τύπο. Η έκθεση επισημαίνει επίσης τη μεγάλη κατανάλωση αλλοδαπών τηλεοπτικών καναλιών. Βλ. 2021 Media Pluralism Monitor, Report for Luxembourg (Παρατηρητήριο για την πολυφωνία στα μέσα μαζικής επικοινωνίας 2021, έκθεση για το Λουξεμβούργο), σ. 11 και 12.

71 Association luxembourgeoise des journalistes professionnels (Ένωση Επαγγελματιών Δημοσιογράφων Λουξεμβούργου) και Conseil national de la presse (Εθνικό Συμβούλιο Τύπου) — παρατηρήσεις που υπέβαλε το Ευρωπαϊκό Δίκτυο των Εθνικών Οργανισμών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (ENNHRI) για την κατάρτιση της έκθεσης του 2021 για το κράτος δικαίου, σ. 235-236.

επικοινωνία από την πλευρά της κυβέρνησης και την έλλειψη διαφάνειας έναντι των δημοσιογράφων, ιδίως κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19. Αυτό αφορούσε κυρίως την περιορισμένη πρόσβαση σε πληροφορίες η οποία οφείλεται στην περιορισμένη φυσική παρουσία των δημοσιογράφων στις συνεντεύξεις Τύπου. Μετά τις επικρίσεις αυτές, άρχισαν να πραγματοποιούνται και πάλι δια ζώσης συνεντεύξεις Τύπου μετά από μερικές εβδομάδες[72].

Οι αρχές έλαβαν ορισμένα μέτρα για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της πανδημίας COVID-19 στα μέσα μαζικής επικοινωνίας. Για να μετριαστούν οι οικονομικές επιπτώσεις στα μέσα μαζικής επικοινωνίας, οι αρχές θέσπισαν προσωρινό καθεστώς ενισχύσεων για τα μέσα μαζικής επικοινωνίας και τους δημοσιογράφους[73]. Τα μέσα μαζικής επικοινωνίας είχαν τη δυνατότητα να υποβάλουν αίτηση για ενίσχυση ύψους 5 000 EUR ετησίως ανά δημοσιογράφο που απασχολείται σε αυτά. Το καθεστώς αφορούσε μόνο επαγγελματίες δημοσιογράφους που απασχολούνται σε επιλέξιμους εκδότες, εξαιρουμένων των ανεξάρτητων δημοσιογράφων, οι οποίοι έπρεπε να υποβάλουν αίτηση για να λάβουν στήριξη από άλλο καθεστώς ενισχύσεων που είχε σχεδιαστεί για τους ανεξάρτητους επαγγελματίες.

Οι νομοθετικές εργασίες που αφορούν τη μεταρρύθμιση του καθεστώτος ενισχύσεων για τον Τύπο προχώρησαν. Το μελλοντικό καθεστώς, το οποίο παρουσιάστηκε από την κυβέρνηση τον Ιούλιο του 2020, έχει σχεδιαστεί με τρόπο ώστε να είναι τεχνολογικά ουδέτερο και να εφαρμόζεται με τον ίδιο τρόπο στα έντυπα και στα διαδικτυακά ειδησεογραφικά μέσα μαζικής επικοινωνίας. Τα ενδιαφερόμενα μέρη, μολονότι επικρότησαν τη μεταρρύθμιση, εξέφρασαν ορισμένες ανησυχίες σχετικά με την περιορισμένη διαδικασία δημόσιων διαβουλεύσεων, την πρόβλεψη σχετικά μικρού ποσού στήριξης ανά δημοσιογράφο, καθώς και την έλλειψη ακρίβειας σχετικά με τον τρόπο χειρισμού των διαδικτυακών μέσων μαζικής επικοινωνίας και των νέων ή υβριδικών προφίλ στον τομέα των μέσων μαζικής επικοινωνίας (π.χ. διαχειριστές διαδικτυακού περιεχομένου, ελεγκτές γεγονότων). Η μεταρρύθμιση του καθεστώτος ενισχύσεων για τον Τύπο είναι διαρθρωτικού χαρακτήρα και βρίσκεται ακόμη υπό συζήτηση. Ως εκ τούτου, δεν είναι δυνατόν να γνωρίζουμε σε αυτό το στάδιο αν θα συμπεριληφθούν και οι ανεξάρτητοι δημοσιογράφοι.

Η πρόσβαση των δημοσιογράφων σε επίσημα έγγραφα εξακολουθεί να εγείρει ανησυχίες[74]. Τα ενδιαφερόμενα μέρη επισήμαναν ιδίως τις αρνητικές επιπτώσεις του νόμου της 14ης Σεπτεμβρίου 2018 για τη διαφανή και ανοιχτή διοίκηση στο δημοσιογραφικό επάγγελμα, λόγω των χρονοβόρων διαδικασιών για τη λήψη εγγράφων. Τα ενδιαφερόμενα μέρη πρότειναν να τεθεί σε εφαρμογή ταχεία διαδικασία για τους δημοσιογράφους[75]. Σε αυτό

---

[72] Οι συνεντεύξεις Τύπου άρχισαν να διεξάγονται εξ ολοκλήρου σε ψηφιακή μορφή στις 18 Μαρτίου 2020 και αυτό συνεχίστηκε έως τη δεύτερη εβδομάδα του Μαΐου. Κυβέρνηση του Λουξεμβούργου (2020), Νέες πρακτικές ρυθμίσεις για τις συνεντεύξεις Τύπου της κυβέρνησης.

[73] Κυβέρνηση του Λουξεμβούργου, Οικονομική ενίσχυση για τους εκδότες στο πλαίσιο της πανδημίας COVID-19.

[74] Έκθεση του 2020 για το κράτος δικαίου, κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στο Λουξεμβούργο, σ. 11.

[75] Τον Απρίλιο του 2021 η Ένωση Επαγγελματιών Δημοσιογράφων Λουξεμβούργου (ALJP) ξεκίνησε εκστρατεία για προσθήκη άρθρου στον νόμο για τον Τύπο το οποίο θα επιβάλει στις αρχές την υποχρέωση να παρέχουν πληροφορίες στα μέσα μαζικής επικοινωνίας εντός συγκεκριμένης προθεσμίας. Οι δημοσιογράφοι και οι οργανώσεις τους τάσσονται υπέρ της σταθερής πρόσβασης στην πληροφόρηση και της διαφάνειας ήδη από τον νόμο του 2004 για την ελευθερία της έκφρασης. Επί του παρόντος, η πρόσβαση σε πληροφορίες καλύπτεται από τον νόμο του 2018 για την «ανοιχτή και διαφανή διοίκηση», ο οποίος

το πλαίσιο, οι δημοσιογράφοι υπενθύμισαν ότι το Λουξεμβούργο εξακολουθεί να είναι ένα από τα κράτη μέλη που δεν εγγυώνται την ταχεία πρόσβαση του Τύπου σε πληροφορίες, η οποία διακρίνεται από το δικαίωμα πρόσβασης των πολιτών σε πληροφορίες, και κάλεσαν την κυβέρνηση να θεσπίσει μια τέτοια διαδικασία. Επιπλέον, τα ενδιαφερόμενα μέρη[76] εξέφρασαν ανησυχίες σχετικά με την επιλεκτική προσέγγιση όσον αφορά τη δημοσιοποίηση πληροφοριών εκ μέρους των αρχών. Η Commission consultative des Droits de l'Homme (Συμβουλευτική Επιτροπή για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, CCDH), απηύθυνε ομοίως έκκληση στην κυβέρνηση να εγγυηθεί την πρόσβαση των δημοσιογράφων σε πληροφορίες σε κάθε περίπτωση. Επιπλέον, όπως υπενθυμίστηκε κατά τη διαβούλευση με τα ενδιαφερόμενα μέρη σχετικά με την προαναφερθείσα μεταρρύθμιση του καθεστώτος ενισχύσεων για τον Τύπο[77], η πρόσβαση σε πληροφορίες συμπεριλήφθηκε στη δήλωση για το κυβερνητικό πρόγραμμα για την περίοδο 2018-2023[78].

Το πλαίσιο για την προστασία των δημοσιογράφων εξακολουθεί να είναι ισχυρό. Από τη δημοσίευση της έκθεσης του 2020 για το κράτος δικαίου, η Επιτροπή δεν έχει λάβει καμία ένδειξη ότι η προστασία των δημοσιογράφων έχει αποδυναμωθεί. Σε αυτό το πλαίσιο, από το 2015 δεν έχει δημοσιευτεί καμία προειδοποίηση για το Λουξεμβούργο στην πλατφόρμα του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προώθηση της προστασίας της δημοσιογραφίας και της ασφάλειας των δημοσιογράφων[79]. Μολονότι οι ποινικές διώξεις σε βάρος μέσων μαζικής επικοινωνίας για συκοφαντική δυσφήμηση εξακολουθούν να είναι σπάνιες, υπάρχει ακόμη ανησυχία μεταξύ των επαγγελματιών και των ΜΚΟ ότι οι υποθέσεις αυτές μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως μέσο εκφοβισμού κατά των μέσων μαζικής επικοινωνίας και δημοσιογράφων, καθώς μια νέα υπόθεση κινήθηκε φέτος ενώπιον των δικαστηρίων[80].

IV. ΆΛΛΑ ΘΕΣΜΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΕΛΕΓΧΩΝ ΚΑΙ ΙΣΟΡΡΟΠΙΩΝ (ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ ΘΕΣΜΙΚΩΝ ΑΝΤΙΒΑΡΩΝ)

Το Λουξεμβούργο είναι κοινοβουλευτική δημοκρατία με ένα σώμα[81], στο πλαίσιο της οποίας οι νομοθετικές προτάσεις μπορούν να προέρχονται από την κυβέρνηση και από τα μέλη του Κοινοβουλίου. Το Συμβούλιο της Επικρατείας γνωμοδοτεί επί των σχεδίων νομοθετικών πράξεων, είτε αυτά προτείνονται από την κυβέρνηση είτε από μέλη του Κοινοβουλίου. Το Συνταγματικό Δικαστήριο ελέγχει τη συνταγματικότητα της νομοθεσίας. Οι ανεξάρτητες αρχές διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στο σύστημα ελέγχων και ισορροπιών.

σχεδιάστηκε για όλους τους πολίτες και δεν προβλέπει νόμιμο δικαίωμα πληροφόρησης ειδικά για τους δημοσιογράφους. Βλ. επίσης τις παρατηρήσεις που υπέβαλε το ENNHRI για την κατάρτιση της έκθεσης του 2021, σ. 235.

[76] Δημοσιογράφοι Χωρίς Σύνορα, 2020 World Press Freedom Index (Παγκόσμιος Δείκτης Ελευθερίας του Τύπου για το 2020).

[77] Projet de loi relatif à un régime d'aides en faveur du journalisme professionnel et abrogeant la loi modifiée du 3 août 1998 sur la promotion de la presse écrite — Γνωμοδότηση της ένωσης «l'Association luxembourgeoise des journalistes professionnels» (Ένωση Επαγγελματιών Δημοσιογράφων Λουξεμβούργου).

[78] Κυβέρνηση του Λουξεμβούργου (2018), Δήλωση για το κυβερνητικό πρόγραμμα για την περίοδο 2018-2023 σ. 24.

[79] Συμβούλιο της Ευρώπης: Πλατφόρμα για την προώθηση της προστασίας της δημοσιογραφίας και της ασφάλειας των δημοσιογράφων — Λουξεμβούργο.

[80] Πληροφορίες που ελήφθησαν κατά την επίσκεψη στο Λουξεμβούργο (π.χ. από την ALJP).

[81] Το Κοινοβούλιο αποτελείται από τη Βουλή των Αντιπροσώπων.

Προτάθηκαν δύο νέες συνταγματικές αναθεωρήσεις, με στόχο να παρασχεθεί στους πολίτες άμεση πρόσβαση στο Συνταγματικό Δικαστήριο και να εξορθολογιστούν οι παλαιές διατάξεις που αφορούν το κράτος, τον αρχηγό του κράτους και την κυβέρνηση. Η πρώτη συνταγματική αναθεώρηση που κατατέθηκε τον Ιούνιο του 2020[82] έχει ως στόχο να χορηγήσει στους πολίτες άμεση πρόσβαση στο Συνταγματικό Δικαστήριο για τα κανονιστικά μέτρα που λαμβάνει η κυβέρνηση σε περίπτωση κατάστασης έκτακτης ανάγκης[83]. Στόχος της αναθεώρησης είναι η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Στις 9 Μαρτίου 2021 το Συμβούλιο της Επικρατείας γνωμοδότησε σχετικά με την εν λόγω αναθεώρηση[84], εκφράζοντας την άποψη ότι δεν τη θεωρεί αναγκαία, δεδομένου ότι τα κανονιστικά μέτρα που θεσπίζονται στο πλαίσιο κατάστασης έκτακτης ανάγκης δεν διαφεύγουν τον έλεγχο νομιμότητας που ασκεί οποιοσδήποτε δικαστής[85]. Σε συνέχεια αυτής της γνωμοδότησης, το Κοινοβούλιο πρέπει να συζητήσει και να αποφασίσει πώς θα προχωρήσει, με βάση τις παρατηρήσεις και την αξιολόγηση που έλαβε[86]. Η δεύτερη συνταγματική αναθεώρηση που κατατέθηκε στις 17 Νοεμβρίου 2020 αποσκοπεί στην τροποποίηση[87] των κεφαλαίων που αφορούν την οργάνωση του κράτους, τον αρχηγό του κράτους[88], τη συνταγματική μοναρχία[89], την κυβέρνηση[90], τις σχέσεις μεταξύ του κράτους και των θρησκευτικών κοινοτήτων[91] και τους δήμους[92]. Στόχος της εν λόγω αναθεώρησης είναι ο εκσυγχρονισμός του Συντάγματος μέσω του εξορθολογισμού των παλαιών διατάξεων που αφορούν το κράτος, τον αρχηγό του κράτους και την κυβέρνηση. Επιπλέον, θα διευκρινίζει ότι ο ρόλος του Μεγάλου Δούκα είναι συμβολικός και τυπικός, ενώ η πολιτική ευθύνη για τις πράξεις

---

82 Σχέδιο αριθ. 7620 — Σχέδιο αναθεώρησης του άρθρου 32 του Συντάγματος.

83 Άρθρο 32 παράγραφος 4 του Συντάγματος.

84 Γνωμοδότηση αριθ. CE 60.288, σχετικά με το σχέδιο αριθ. 7620.

85 Βλ. άρθρο 32 παράγραφος 4, άρθρο 95 και άρθρο 95β του Συντάγματος — η ειδική αποστολή του Συνταγματικού Δικαστηρίου είναι να ελέγχει τη συνταγματικότητα των νόμων, ενώ ο δικαστικός έλεγχος των κανονιστικών πράξεων ασκείται, στην περίπτωση της απευθείας προσφυγής, από τον διοικητικό δικαστή και, στην περίπτωση παρεμπίπτοντος ελέγχου, από οποιονδήποτε δικαστή.

86 Το Κοινοβούλιο μπορεί να προτείνει πρόσθετες τροπολογίες για την εναρμόνιση του κειμένου με τη γνωμοδότηση του Συμβουλίου της Επικρατείας· μπορεί να αποφασίσει να συνεχίσει τη μεταρρύθμιση ανεξάρτητα από τη γνωμοδότηση· μπορεί να αποφασίσει να μη συνεχίσει περαιτέρω τη μεταρρύθμιση.

87 Σχέδιο αριθ. 7700 — Αναθεώρηση των κεφαλαίων I, III, V, VII, IX, X, XI και XII του Συντάγματος.

88 Π.χ. το κεφάλαιο I του σχεδίου κειμένου συγκεντρώνει διάφορες διατάξεις οι οποίες επί του παρόντος είναι διάσπαρτες σε άλλα σημεία του κειμένου του Συντάγματος. Επιπλέον, κατοχυρώνει ρητά την έννοια του κράτους δικαίου στο Σύνταγμα.

89 Π.χ. το κεφάλαιο III του σχεδίου κειμένου συγκεντρώνει όλες τις διατάξεις που αφορούν τον Μεγάλο Δούκα, με εξαίρεση τις διατάξεις που αφορούν το Κοινοβούλιο. Επιπλέον, οι τυπικές εξουσίες που το νέο κείμενο απονέμει στον αρχηγό του κράτους μπορούν να ασκούνται μόνο με την υπογραφή του αρμόδιου υπουργού.

90 Π.χ. το κεφάλαιο V του σχεδίου κειμένου επιβεβαιώνει τη θεσμική θέση της κυβέρνησης σε μια κοινοβουλευτική δημοκρατία. Αυτό συνάδει με τη μονιστική θεωρία του κοινοβουλευτικού δικαίου, σύμφωνα με την οποία η κυβέρνηση υφίσταται μόνον υπό τον όρο ότι χαίρει της υποστήριξης της πλειοψηφίας της Βουλής των Αντιπροσώπων, ακόμη και αν ο διορισμός των μελών της κυβέρνησης γίνεται με διάταγμα του Μεγάλου Δούκα.

91 Π.χ. το κεφάλαιο VII του σχεδίου κειμένου εισάγει τρεις κατευθυντήριες αρχές για τις σχέσεις μεταξύ του κράτους και της εκκλησίας και των θρησκευτικών κοινοτήτων: οι εκκλησίες και θρησκευτικές κοινότητες διαχωρίζονται από το κράτος· οι σχέσεις μεταξύ των εκκλησιών και θρησκευτικών κοινοτήτων και του κράτους θα ρυθμίζονται από τον νόμο· ο νόμος μπορεί επίσης να υποδείξει τις γενικές γραμμές των συμβάσεων που συνάπτονται μεταξύ του κράτους και των εκκλησιών και των θρησκευτικών κοινοτήτων.

92 Π.χ. το κεφάλαιο IX του σχεδίου κειμένου καθορίζει το συνταγματικό καθεστώς υπό το οποίο λειτουργούν οι δήμοι. Αφορά θέματα όπως τα οικονομικά των δήμων, η κανονιστική εξουσία και η δημιουργία δημοτικών δημόσιων επιχειρήσεων.

του Μεγάλου Δούκα διασφαλίζεται από τα μέλη της κυβέρνησης. Στις 9 Μαρτίου 2021 το Συμβούλιο της Επικρατείας εξέδωσε θετική γνώμη σχετικά με την εν λόγω αναθεώρηση[93], επισημαίνοντας ότι είχε ήδη εγκρίνει πολλές από τις διατάξεις στο πλαίσιο του σχεδίου Συντάγματος που εγκαταλείφθηκε[94].

Η διαδικασία λήψης αποφάσεων φαίνεται να είναι πολυσυλλεκτική, ωστόσο οι συστάσεις των ενδιαφερόμενων μερών συχνά δεν ακολουθούνται. Εκφράστηκαν ανησυχίες όσον αφορά την κανονικότητα και την έκταση των διαβουλεύσεων με τα ενδιαφερόμενα μέρη κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Καθ' όλη τη συνήθη νομοθετική διαδικασία, είναι υποχρεωτική η συμβουλευτική γνώμη του Συμβουλίου της Επικρατείας για κάθε προτεινόμενη νομοθετική πράξη. Επιπλέον, υπάρχουν πέντε επαγγελματικά επιμελητήρια[95], τα οποία καλούνται να γνωμοδοτήσουν στον αντίστοιχο τομέα εμπειρογνωσίας τους. Οι γνωμοδοτήσεις τους αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της νομοθετικής πρότασης και λαμβάνονται υπόψη κατά την εκπόνηση τροποποιήσεων του σχεδίου νομοθετικής πράξης[96]. Ωστόσο, ενώ υπάρχει η δυνατότητα για άλλα ενδιαφερόμενα μέρη[97] να υποβάλλουν γνωμοδοτήσεις, οι συστάσεις τους δεν ακολουθούνται σε τακτική βάση[98]. Όσον αφορά την κανονιστική διαδικασία, η γνωμοδότηση του Συμβουλίου της Επικρατείας είναι επίσης υποχρεωτική, με εξαίρεση τα κανονιστικά μέτρα που λαμβάνονται κατά τη διάρκεια κατάστασης έκτακτης ανάγκης, στο πλαίσιο της οποίας η αίτηση γνωμοδότησης είναι προαιρετική[99]. Η γνώμη των επαγγελματικών επιμελητηρίων πρέπει επίσης να ζητείται για κάθε σχέδιο κανονιστικού μέτρου στον αντίστοιχο τομέα εμπειρογνωσίας τους. Επιπλέον, η μη πραγματοποίηση διαβούλευσης με τα αρμόδια

---

93 Γνωμοδότηση αριθ. CE 60.469 σχετικά με το σχέδιο αριθ. 7700.

94 Με την απόφαση να μη συνεχιστεί περαιτέρω η προηγούμενη συνταγματική μεταρρύθμιση που διήρκεσε από το 2009 έως το 2019, δεν συζητείται επί του παρόντος η εδραίωση του θεσμού του Διαμεσολαβητή σε συνταγματικό επίπεδο. Όπως αναλύθηκε ανωτέρω, η τρέχουσα προσέγγιση συνίσταται στην εισαγωγή στοχευμένων αναθεωρήσεων σε συγκεκριμένα θέματα· σε αυτό το πλαίσιο, η μεταρρύθμιση που αφορά τον Διαμεσολαβητή θα μπορούσε να εισαχθεί εκ νέου. Στις 29 Ιουνίου 2021 κατατέθηκε στο Κοινοβούλιο νέα αναθεώρηση του Συντάγματος. Η εν λόγω αναθεώρηση επικεντρώνεται στον ρόλο του Κοινοβουλίου και αποσκοπεί στην ενίσχυση του ρόλου του. Το κείμενο θα διαβιβαστεί στο Συμβούλιο της Επικρατείας για γνωμοδότηση και θα τεθεί σε δημόσια διαβούλευση. Βλ. σχέδιο αριθ. 7777 — Πρόταση αναθεώρησης των κεφαλαίων IV και V-α του Συντάγματος.

95 *Chambre des salariés* (Επιμελητήριο μισθωτών εργαζομένων)· *Chambre des fonctionnaires et employés publics* (Επιμελητήριο δημόσιων λειτουργών και υπαλλήλων)· *Chambre d'agriculture* (Γεωργικό Επιμελητήριο)· *Chambre de commerce* (Εμπορικό Επιμελητήριο)· *Chambre des métiers (Επαγγελματικό Επιμελητήριο).*

96 Το Κοινοβούλιο έχει την υποχρέωση να ζητήσει τη γνώμη αυτών των οργανώσεων, όχι όμως και να λάβει τη γνώμη τους. Επιπλέον, η παράλειψη διαβούλευσης με τις οργανώσεις αυτές δεν αποτελεί προϋπόθεση από την οποία εξαρτάται η νομιμότητα της νομοθεσίας. — Πληροφορίες που ελήφθησαν κατά την επίσκεψη στο Λουξεμβούργο.

97 Π.χ. CCDH· Διαμεσολαβητής· μη κυβερνητικές οργανώσεις (οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών)· λοιπές επαγγελματικές οργανώσεις, πέραν των επαγγελματικών επιμελητηρίων των οποίων έχει ήδη ζητηθεί η γνώμη.

98 Το Κοινοβούλιο μπορεί να λαμβάνει εισηγήσεις από τα ενδιαφερόμενα μέρη και εφόσον αυτές σχετίζονται με συγκεκριμένη υπόθεση, διαβιβάζονται στις αρμόδιες επιτροπές. — Πληροφορίες που ελήφθησαν κατά την επίσκεψη στο Λουξεμβούργο. Βλ. επίσης τις παρατηρήσεις που υπέβαλε το ENNHRI για την κατάρτιση της έκθεσης του 2021 για το κράτος δικαίου, σ. 235.

99 Άρθρο 1 παράγραφος 1 του νόμου για την οργάνωση του Συμβουλίου της Επικρατείας, της 16ης Ιουνίου 2017 — Η κυβέρνηση αποφασίζει αν η γνώμη του Συμβουλίου της Επικρατείας είναι αναγκαία ή όχι. Επιβεβαιώθηκε επίσης στο πλαίσιο της επίσκεψης στο Λουξεμβούργο.

επαγγελματικά επιμελητήρια επί σχεδίου κανονισμού συνεπάγεται νομικές κυρώσεις[100]. Όσον αφορά τον ρόλο της Συμβουλευτικής Επιτροπής για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (CCDH) στη διαδικασία θέσπισης κανονισμών, μολονότι η κυβέρνηση δεν υποχρεούται να απαντήσει στις συστάσεις της CCDH ή να τις ακολουθήσει, ορισμένα ενδιαφερόμενα μέρη ανέφεραν ότι η κυβέρνηση σπανίως τις λαμβάνει υπόψη, ιδίως κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19[101]. Επιπλέον, σπάνιες παραμένουν και οι περιπτώσεις όπου ζητείται η γνώμη της CCDH από κοινοβουλευτική επιτροπή στο πλαίσιο της νομοθετικής διαδικασίας. Όσον αφορά τη συμμετοχή άλλων φορέων για τα ανθρώπινα δικαιώματα (π.χ. του Διαμεσολαβητή), η κυβέρνηση διεξάγει ενίοτε διαβουλεύσεις σε διμερή βάση ή στο πλαίσιο της διυπουργικής επιτροπής για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Ωστόσο, σπανίως λαμβάνονται υπόψη οι παρατηρήσεις και οι συστάσεις τους[102].

Επί του παρόντος χρησιμοποιούνται συνήθεις νομοθετικές διαδικασίες για τη θέσπιση μέτρων για την αντιμετώπιση της πανδημίας COVID-19. Μεταξύ 18ης Μαρτίου 2020 και 24ης Ιουνίου 2020 το Λουξεμβούργο στηρίχθηκε σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης για την αντιμετώπιση της πανδημίας COVID-19. Αυτό το συνταγματικό καθεστώς[103] επέτρεψε στην κυβέρνηση να λάβει κατάλληλα, αναγκαία και αναλογικά μέτρα για όλα τα θέματα για περιορισμένο χρονικό διάστημα. Κατόπιν τούτου, το Κοινοβούλιο χρησιμοποιεί τη συνήθη νομοθετική διαδικασία, σε συνδυασμό με συντομότερες προθεσμίες, για την αντιμετώπιση των προκλήσεων που σχετίζονται με την πανδημία COVID-19. Παρά το γεγονός ότι οι τροποποιήσεις εισάγονται με ταχύ ρυθμό, το Κοινοβούλιο επιδιώκει τη διεξαγωγή διαβουλεύσεων με τα ενδιαφερόμενα μέρη. Ωστόσο, τα ενδιαφερόμενα μέρη εκφράζουν ανησυχίες σχετικά με τη συμμετοχικότητα της διαδικασίας διαβούλευσης, ιδίως σε περιπτώσεις όπου η νομοθεσία εγκρίνεται πολύ γρήγορα[104], οπότε και η διαβούλευση περιορίζεται στο Συμβούλιο της Επικρατείας και στα επαγγελματικά επιμελητήρια[105].

Ιδρύθηκε το «Σπίτι των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου». Η πρωτοβουλία[106] για τη συνένωση των βασικών ανεξάρτητων αρχών που επιτελούν βασικούς ρόλους στη διασφάλιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων σε έναν χώρο ολοκληρώθηκε το 2020. Το Σπίτι των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου συγκεντρώνει την CCDH, τον Διαμεσολαβητή για τα Δικαιώματα του Παιδιού και το Κέντρο για την Ίση Μεταχείριση. Στόχος του Σπιτιού των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου είναι να διευκολύνει την πρόσβαση των πολιτών στα όργανα που προστατεύουν τα θεμελιώδη δικαιώματα και να αυξήσει τις συνέργειες μεταξύ των διαφόρων οργάνων. Η CCDH είναι ο διαπιστευμένος εθνικός οργανισμός για τα ανθρώπινα δικαιώματα του Λουξεμβούργου[107]. Ο Διαμεσολαβητής για τα Δικαιώματα του Παιδιού είναι

---

[100] Επομένως, η διαβούλευση με τα οικεία επαγγελματικά επιμελητήρια αποτελεί προϋπόθεση νομιμότητας για την έκδοση κανονισμού του Μεγάλου Δούκα ή υπουργικής απόφασης.

[101] Για παράδειγμα, πολύ λίγες από τις συστάσεις της CCDH σχετικά με τους νόμους για την πανδημία COVID-19 λήφθηκαν υπόψη (10 γνωμοδοτήσεις εκδόθηκαν το 2020, και 4 είχαν υποβληθεί το 2021 κατά τον χρόνο υποβολής των παρατηρήσεων). Παρατηρήσεις που υπέβαλε το ENNHRI για την κατάρτιση της έκθεσης του 2021 για το κράτος δικαίου, σ. 235· καλύπτουν το 2020 και το 2021.

[102] Βλ. προηγούμενη παραπομπή.

[103] Άρθρο 32 παράγραφος 4 του Συντάγματος του Λουξεμβούργου.

[104] Συχνά εντός μιας εβδομάδας από την υποβολή της πρότασης.

[105] Π.χ. σχέδιο νόμου για τον τροποποιημένο νόμο της 17ης Ιουλίου 2020 σχετικά με τα μέτρα για την καταπολέμηση της πανδημίας COVID-19.

[106] Η πρωτοβουλία ξεκίνησε την περίοδο 2007-08.

[107] Εκδίδει γνωμοδοτήσεις και συστάσεις για θέματα που σχετίζονται με τα θεμελιώδη δικαιώματα, είτε με δική της πρωτοβουλία είτε κατόπιν αιτήματος της κυβέρνησης. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. έκθεση του

επιφορτισμένος ειδικά με την προστασία των δικαιωμάτων κάθε ατόμου ηλικίας κάτω των 18 ετών[108]. Το Κέντρο για την Ίση Μεταχείριση είναι ο φορέας ισότητας του Λουξεμβούργου[109].

Παρά το γεγονός ότι η πανδημία COVID-19 είχε αντίκτυπο στο έργο των ΜΚΟ, ο χώρος της κοινωνίας των πολιτών στο Λουξεμβούργο παραμένει ανοιχτός[110]. Από τον Απρίλιο του 2020 οι εκστρατείες συγκέντρωσης πόρων, καθώς και οι δραστηριότητες υποστήριξης και ευαισθητοποίησης χρειάστηκε να ακυρωθούν λόγω της πανδημίας COVID-19. Οι ΜΚΟ ανέφεραν ότι η διακοπή της συλλογικής δραστηριότητας συνοδεύτηκε από συνέπειες σε οικονομικό επίπεδο[111]. Ωστόσο, τον Νοέμβριο του 2020, η κυβέρνηση παρουσίασε διάφορα σχέδια επιχορηγήσεων και τα κριτήρια επιλεξιμότητας για τη λήψη επιχορήγησης[112].

2020 για το κράτος δικαίου, κεφάλαιο σχετικά με την κατάσταση του κράτους δικαίου στο Λουξεμβούργο, σ. 12. Βλ. επίσης https://ganhri.org/membership/

[108] Εξετάζει καταγγελίες, διατυπώνει συστάσεις για καλύτερη προστασία και προώθηση των δικαιωμάτων του παιδιού και παρέχει συμβουλές σχετικά με την εφαρμογή των δικαιωμάτων του παιδιού. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. http://ork.lu/index.php/fr/missionsork.

[109] Σκοπός της είναι η προώθηση, η ανάλυση και παρακολούθηση της ίσης μεταχείρισης όλων των ατόμων χωρίς διακρίσεις λόγω φυλής, εθνοτικής καταγωγής, φύλου, γενετήσιου προσανατολισμού, θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας ή ηλικίας. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. https://equineteurope.org/what-are-equality-bodies/european-directory-of-equality-bodies/ και https://cet.lu/missions/

[110] Βλ. έκθεση του 2020 για το κράτος δικαίου, κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στο Λουξεμβούργο σ. 12. Βλ. επίσης την αξιολόγηση από τη CIVICUS. Οι βαθμολογίες δίνονται σε κλίμακα πέντε κατηγοριών, οι οποίες ορίζονται ως: ανοιχτός, περιορισμένος, με εμπόδια, υπό καταστολή και κλειστός.

[111] CLAE (2020), Έρευνα για τις δυσκολίες στη συλλογική δραστηριότητα που συνδέονται με την πανδημία Covid-19 στο Λουξεμβούργο (Enquête sur les difficultés associatives liées à la pandémie du Covid-19 au Luxembourg), Μάιος 2020.

[112] CLAE (2020), Υπουργείο Πολιτισμού: ποια οικονομική στήριξη για τις ενώσεις; (Ministère de la culture: quel soutien financier pour les associations?), 26 Νοεμβρίου 2020.

Παράρτημα I: Κατάλογος των πηγών με αλφαβητική σειρά*

** Ο κατάλογος των παρατηρήσεων που ελήφθησαν στο πλαίσιο της διαβούλευσης για την έκθεση του 2021 για το κράτος δικαίου διατίθεται στον ιστότοπο https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/rule-law/rule-law-mechanism/2021-rule-law-report-targeted-stakeholder-consultation.*

Έκθεση δραστηριοτήτων για το 2020 της Επιτροπής για την Πρόσβαση σε Έγγραφα (Rapport d'activité 2020 de la Commission d'accès aux documents) (https://gouvernement.lu/dam-assets/fr/publications/rapport-activite/minist-etat/cad/rapport-activite-2020-cad.pdf).

Centre for Media Pluralism and Media Freedom (Κέντρο για την πολυφωνία και την ελευθερία των μέσων μαζικής επικοινωνίας) (2021), *Media pluralism monitor 2021* (Παρατηρητήριο για την πολυφωνία στα μέσα μαζικής επικοινωνίας για το 2021) (https://cmpf.eui.eu/media-pluralism-monitor/mpm-2021/).

CIVICUS, Monitor tracking civic space — Luxembourg (Παρατηρητήριο του χώρου δράσης της κοινωνίας των πολιτών — Λουξεμβούργο) (https://monitor.civicus.org/country/luzembourg/).

Βουλή των Αντιπροσώπων, *Chambre des Députés* (2019),Εσωτερικός κανονισμός, έκδοση του 2019, (https://chd.lu/wps/wcm/connect/public/5abf3456-f398-4259-a831-20788c0f208c/reglementjuli2019.pdf?MOD=AJPERES&ContentCache=NONE&CACHE=NONE&CVID=mOb0p1W&CVID=mOb0p1W).

Συμβούλιο της Ευρώπης: Επιτροπή Υπουργών (2010), Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers to member states on judges: independence, efficiency and responsibilities [Σύσταση CM/Rec(2010)12 της Επιτροπής Υπουργών προς τα κράτη μέλη σχετικά με τους δικαστές: ανεξαρτησία, αποδοτικότητα και αρμοδιότητες].

Συμβούλιο της Ευρώπης: Πλατφόρμα για την προώθηση της προστασίας της δημοσιογραφίας και της ασφάλειας των δημοσιογράφων — Λουξεμβούργο. (https://www.coe.int/en/web/media-freedom/luxembourg).

Συμβούλιο της Ευρώπης: Επιτροπή της Βενετίας (2020), Opinion No. 1002 / 2020 on urgent interim opinion on the draft new constitution of Bulgaria [CDL-AD(2020)035], Γνώμη αριθ. 1002/2020, επείγουσα ενδιάμεση γνώμη σχετικά με το σχέδιο νέου Συντάγματος της Βουλγαρίας) [CDL-AD(2020)035].

Συμβούλιο της Επικρατείας (2015), *Εσωτερικός κανονισμός* (https://conseil-etat.public.lu/fr/legislation/reglesdeontologiques.html).

Γενική Διεύθυνση Επικοινωνίας (2020α), *Έκτακτο Ευρωβαρόμετρο 482: Businesses' attitudes towards corruption in the EU (Στάση των επιχειρήσεων απέναντι στη διαφθορά στην ΕΕ).*

Γενική Διεύθυνση Επικοινωνίας (2020β), *Ειδικό Ευρωβαρόμετρο 502: Corruption (διαφθορά).*

Σχέδιο νόμου για τον τροποποιημένο νόμο της 17ης Ιουλίου 2020 σχετικά με τα μέτρα για την καταπολέμηση της πανδημίας COVID-19. http://legilux.public.lu/eli/etat/projet/pl/20170427

Ευρωπαϊκό Δίκτυο των Εθνικών Οργανισμών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (ENNHRI) (2020) Παρατηρήσεις που υπέβαλε το ENNHRI για την κατάρτιση της έκθεσης του 2021 για το κράτος δικαίου.

Επιτροπή Δεοντολογίας (2020), *Γνωμοδότηση της Επιτροπής Δεοντολογίας (Avis du comité d'éthique) (22.4.2020)* (https://gouvernement.lu/dam-assets/systeme-politique/gouvernement/rb-code-deontologie/Avis-du-comite-d-ethique-24042020-.pdf).

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2020) *Έκθεση του 2020 για το κράτος δικαίου, κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στο Λουξεμβούργο.*

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2019-2021), *Πίνακας αποτελεσμάτων της ΕΕ στον τομέα της δικαιοσύνης.*

Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (2021), *Legal environment and space of civil society organisations in supporting fundamental rights in Luxembourg* (Νομικό περιβάλλον και χώρος δράσης των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών για τη στήριξη των θεμελιωδών δικαιωμάτων στο Λουξεμβούργο).

Γενική εισαγγελία (2020), *Ετήσια έκθεση 2019,* (https://justice.public.lu/content/dam/justice/fr/publications/rapport-activites-crf/rapport-crf-2019.pdf).

Αστυνομία του Μεγάλου Δουκάτου (2019), Κώδικας δεοντολογίας της αστυνομίας (*Code de déontologie de la police*) (https://police.public.lu/fr/publications/2019/code-deontologie-police.html).

GRECO (Ομάδα χωρών κατά της διαφθοράς) (2020a), *Fourth evaluation round — Second Interim compliance report on Luxembourg, corruption prevention in respect of members of Parliament, judges and prosecutor* (Τέταρτος γύρος αξιολογήσεων — Δεύτερη ενδιάμεση έκθεση συμμόρφωσης για το Λουξεμβούργο σχετικά με την πρόληψη της διαφθοράς όσον αφορά τους βουλευτές, τους δικαστές και τους εισαγγελείς). (https://rm.coe.int/fourth-evaluation-round-corruption-prevention-in-respect-of-members-of/1680a0424d).

GRECO (Ομάδα χωρών κατά της διαφθοράς) (2020β), *Fifth Evaluation Round — Compliance report on Luxembourg on Preventing corruption and promoting integrity in central governments (top executive functions) and law enforcement agencies* [Πέμπτος γύρος αξιολογήσεων — Έκθεση αξιολόγησης του Λουξεμβούργου σχετικά με την πρόληψη της διαφθοράς και την προώθηση της ακεραιότητας στις κεντρικές κυβερνήσεις (ανώτατες εκτελεστικές λειτουργίες) και στις υπηρεσίες επιβολής του νόμου].(https://rm.coe.int/fifth-evaluation-round-preventing-corruption-and-promoting-integrity-i/1680a04279).

Κυβέρνηση του Λουξεμβούργου (2018α), *Κώδικας δεοντολογίας*, (https://gouvernement.lu/dam-assets/fr/systeme-politique/gouvernement/rb-code-deontologie/Arrete-grand-ducal-du-14-novembre-2014-fixant-les-regles-deontologiques-des-membres-du-Gouvernement-et-leurs-devoirs-et-droits-dans-lexercice-de-la-fo.pdf).

Κυβέρνηση του Λουξεμβούργου (2018β), *Δήλωση για το κυβερνητικό πρόγραμμα για την περίοδο 2018-2023* (https://gouvernement.lu/en/publications/accord-coalition/programme-gouvernemental.html).

Κυβέρνηση του Λουξεμβούργου (2020α), Στατιστικά στοιχεία των δικαστηρίων και των εισαγγελιών για το 2019 (*Statistiques des jurisdictions et des parquets Année 2019*) (https://justice.public.lu/dam-assets/fr/publications/rapport-activites-judiciaires/Rapports-juridictions-judiciaires-2019.pdf).

Κυβέρνηση του Λουξεμβούργου (2020β), *Νέες πρακτικές ρυθμίσεις για τις συνεντεύξεις Τύπου της κυβέρνησης* (https://sip.gouvernement.lu/fr/actualites.gouvernement%2Bfr%2Bactualites%2Btoutes_actualites%2Bcommuniques%2B2020%2B05-mai%2B02-modalites-conferences-presse.html).

Κυβέρνηση του Λουξεμβούργου (2021), *Πληροφορίες που έδωσε το Λουξεμβούργο για την κατάρτιση της έκθεσης του 2021 για το κράτος δικαίου.*

Κυβέρνηση του Λουξεμβούργου, *Οικονομική ενίσχυση για τους εκδότες στο πλαίσιο της πανδημίας COVID-19* — (https://guichet.public.lu/en/entreprises/sectoriel/medias/indemnite-editeurs-publications-covid.html).

Γνώμη αριθ. CE 60.217 σχετικά με το σχέδιο αριθ. 7575 — http://data.legilux.public.lu/file2/2021-03-23/36

Γνώμη αριθ. CE 60.288 σχετικά με το σχέδιο αριθ. 7620 — http://data.legilux.public.lu/file2/2021-03-09/38

Γνώμη αριθ. CE 60.469 σχετικά με το σχέδιο αριθ. 7700 — http://data.legilux.public.lu/file2/2021-03-09/32

Εσωτερικός κανονισμός του Κοινοβουλίου, έκδοση του 2019, σ. 61, άρθρο 5, https://chd.lu

Σχέδιο αριθ. 6030 — Νέο σχέδιο Συντάγματος — http://legilux.public.lu/eli/etat/projet/ppc/10000

Σχέδιο αριθ. 7323 — Σχέδιο νόμου για την οργάνωση του δικαστικού συμβουλίου. http://legilux.public.lu/eli/etat/projet/pl/10455

Σχέδιο αριθ. 7575 — Αναθεώρηση του κεφαλαίου VI (σχετικά με τη δικαιοσύνη) του Συντάγματος, πλήρες κείμενο του σχεδίου — http://data.legilux.public.lu/file2/2021-02-24/23

Σχέδιο αριθ. 7575 — Αναθεώρηση του κεφαλαίου VI (σχετικά με τη δικαιοσύνη) του Συντάγματος, πλήρες κείμενο του σχεδίου, νέες τροποποιήσεις από τις 23 Φεβρουαρίου 2021 — http://data.legilux.public.lu/file2/2021-02-24/23

Σχέδιο αριθ. 7575 — Αναθεώρηση του κεφαλαίου VI (σχετικά με τη δικαιοσύνη) του Συντάγματος — http://legilux.public.lu/eli/etat/projet/ppc/20130254

Σχέδιο αριθ. 7620 — Σχέδιο αναθεώρησης του άρθρου 32 του Συντάγματος — http://legilux.public.lu/eli/etat/projet/ppc/20130257

Σχέδιο αριθ. 7700 — Αναθεώρηση των κεφαλαίων I, III, V, VII, IX, X, XI και XII του Συντάγματος — http://legilux.public.lu/eli/etat/projet/ppc/20130258

Σχέδιο αριθ. 7777 — Πρόταση αναθεώρησης των κεφαλαίων IV και Va του Συντάγματος — http://legilux.public.lu/eli/etat/projet/ppc/20130260

Δημοσιογράφοι Χωρίς Σύνορα, World Press Freedom Index (Παγκόσμιος δείκτης ελευθερίας του Τύπου) https://rsf.org/en/ranking.

Transparency International (Διεθνής Διαφάνεια) (2021), *Corruption Perceptions Index 2020* (Δείκτης αντίληψης της διαφθοράς 2020)

Παράρτημα ΙΙ: Επίσκεψη στο Λουξεμβούργο

Οι υπηρεσίες της Επιτροπής πραγματοποίησαν βιντεοδιασκέψεις τον Μάρτιο του 2021 με τους ακόλουθους φορείς:

- Chambre des Députés (Κοινοβούλιο)
- Επιτροπή για την πρόληψη της διαφθοράς (COPRECO)
- Συμβουλευτική Επιτροπή για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (CCDH)
- Συμβούλιο της Επικρατείας
- Επιτροπή δεοντολογίας
- Οικονομικά & Ανθρώπινα Δικαιώματα
- Groupement des magistrats luxembourgeois (Ένωση Δικαστών Λουξεμβούργου)
- Ένωση Δημοσιογράφων Λουξεμβούργου (ALJP)
- Ρυθμιστική αρχή των μέσων μαζικής επικοινωνίας του Λουξεμβούργου (ALIA)
- Υπουργείο Πολιτισμού
- Υπουργείο Εξωτερικών
- Υπουργείο Εσωτερικών
- Υπουργείο Δικαιοσύνης
- Υπουργείο Διοίκησης του Κράτους
- Διαμεσολαβητής
- Αστυνομία του Μεγάλου Δουκάτου
- StopCorrupt
- Ανώτατο Δικαστήριο
- Επιτροπή για την πρόσβαση σε έγγραφα
- Δικηγορικός Σύλλογος Λουξεμβούργου

* Η Επιτροπή συναντήθηκε επίσης με τους ακόλουθους οργανισμούς στο πλαίσιο σειράς οριζόντιων συνεδριάσεων:

- Amnesty International (Διεθνής Αμνηστία)
- Κέντρο για τα Δικαιώματα Αναπαραγωγής
- CIVICUS
- Civil Liberties Union for Europe (Ένωση για τις ατομικές ελευθερίες στην Ευρώπη)
- Civil Society Europe (Κοινωνία των Πολιτών της Ευρώπης)
- Conference of European Churches (Διάσκεψη των Ευρωπαϊκών Εκκλησιών)
- EuroCommerce
- European Center for Not-for-Profit Law (Ευρωπαϊκό Κέντρο για το Δίκαιο των Μη Κερδοσκοπικών Οργανώσεων)
- European Centre for Press and Media Freedom (Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Ελευθερία του Τύπου και των Μέσων Ενημέρωσης)
- European Civic Forum (Ευρωπαϊκό φόρουμ πολιτών)
- Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία Δημοσιογράφων.
- European Partnership for Democracy (Ευρωπαϊκή Σύμπραξη για τη Δημοκρατία)
- European Youth Forum (Ευρωπαϊκό Φόρουμ Νεότητας)
- Front Line Defenders
- Ίδρυμα «Human Rights House»
- Human Rights Watch (Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων)
- ILGA-Europe (Διεθνής Ένωση Λεσβιών και Ομοφυλοφίλων — Ευρώπη)

- International Commission of Jurists (Διεθνής Επιτροπή Νομικών)
- International Federation for Human Rights (Διεθνής Ομοσπονδία για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου)
- Ευρωπαϊκό Δίκτυο της Διεθνούς Ομοσπονδίας Οικογενειακού Προγραμματισμού (IPPF EN)
- Διεθνές Ινστιτούτο Τύπου
- Ολλανδική Επιτροπή του Ελσίνκι
- Open Society European Policy Institute (Ινστιτούτο Ευρωπαϊκής Πολιτικής της Open Society)
- Philanthropy Advocacy
- Protection International
- Δημοσιογράφοι Χωρίς Σύνορα
- Transparency International EU (Διεθνής Διαφάνεια ΕΕ)